

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Sniego laukimas

Laukti pirmojo sniego, kai dar taip šilta, drėgna ir lietinga – kažki kaip keista ir gal net nepadoru. Bet juk esama tokio laiko tarpsnio, kai laukimas tampa nepakeliamas, sunkus ir net fiziškai skausmingas – gyveni tamsoje, kvėpuoji tamsa, žvelgi į tamsą ir matai tik ją. Ir sniego lauki kaip šviesos ženkle. Tegu ir šalto, nemeilaus, aštraus – bet nušviesinančio šitas amžinas sutemas, kuriose taip lėtai brėkšta rytas.

Naktis už lango pilna pirmąpradžio miško tamsos, miegančių grybų sporų, tuščių vabzdžių kokonėlių, karčiojo kiekio ir barkūnų sėklų, pribirusių į šlapią lapų paklotę. Tamsos širdy prabunda nugrimzdusių amžių pabaisos ir žvelgia į žvaigždės akmeninėmis akimis, stebėdamosios, kad jų nebeatpažįsta – per milijonus metų žvaigždynai nukeliavo taip toli, kad jų pėdsakų nebeatseks ir dvasios.

Ir sniegas dar toli. Dar negreitai ant sniego lyg dantiraščio rašmenys atsispaus tripirštės paukščių pėdelės ir kačių letenėlių duobutės. Dar negreitai naktis skambės lyg mėlyna katedra. Dar greitai išsisklaidys tirštos, sunkios tamsos valandos. Tik sapnuosis ilgesingi, liūdni sapnai, o juose skambės vėjo varpeliai ir virš rūko pritvinsusių bedugnių tiesis perregimi debesų tiltai.

Kai taip tamsu, kai lauki šviesos ženkle, visada kyla jausmas, kad pasaulis yra keistas, neteisingas, nesuprantamas ir priešiškas, o tu jame – nesusipratimas, niekas. Kad tiesos ir priesakai, kuriais remiesi, yra susapnuoti, netikri. Kad viskas yra tuštybė po saule, Majos šydas. Ir kai patiki tuo, taip suspaudžia širdį!..

Tai tik todėl, kad taip tamsu. Kad dar nėra sniego. Balto lapo, ant kurio bus parašyta nauja pasaulio istorija. Paukščių pėdelėmis, klevo sėkliukėmis, žmogaus pėdos įspaudu. Ir vėl bus verta tikėti paprastomis, naiviomis tiesomis, būti teisingu, gražiu, protingu ir geru. Bet pirmiausia – teisingu.

Todėl netikėk, mano drauge, kad naktis tęsis amžinai. Spindulys pervers kurčią tamsą, žvaigždės nušvis, ims snigti. Ir kai pirmoji snaigė palies tavo galvą, tu išsitiesi ir pasitiksi rytą su viltimi.

Dėl šios akimirkos verta išlaukti ilgas tamsos valandas.

Renata Šerelytė

Sena obelis.

efoto.lt nuotr.

ŽIEMOS PRADŽIA

Vėsaus vidudienio violončelė
Klevams per veidus plaukė kaip lietus.
Ramus ruduo nuo žemės atsikėlė,
Atkėlė verkiančius dangaus vartus,

Ir ėmė suktis popierinės rožės
Aplink tą muziką, kuri, –
Kaip moteris, nusilpus nuo hipnozės, –
Pradėjo migti sniego sūkury.

Henrikas Radauskas

MRF
MEDIJŲ RĖMIMO FONDAS

Medijų rėmimo fondas 2025 m. suteikė 18 000 Eur paremti projektą: **DRAUGAS** laikraščio diasporos žiniasklaida.

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Sniego laukimas • **2-as psl. Leonas Peleckis-Kaktavičius.** Likimo nepasirinksi. Jis renkasi tave (Eugenijus Ignatavičius) • **3-as psl. Astrida Petraitytė.** Pagerbiant Ingridą Korskaitę • **4-as psl. Algis Vaškevičius.** Minimas Lietuvos didžiosios kunigaikštienės Birutės draugijos įkūrimo 100-metis • **5-as psl. Renata Šerelytė.** Rudeninė knygų sriuba • **6-as psl. Leonas Peleckis-Kaktavičius.** Dvi novelės • **7-as psl. Ieva Marija Mendeikaitė.** Thomas Hardy – gyvenimo istorija, darbai ir palikimas • **8-as psl. Pagerbiant Ingridą Korskaitę (tęsinys)**

Kitame numeryje:

Mykolo Morkūno spaustuvė Kaune • Žmonės, kuriuos prisimename: Eugenijus Ignatavičius

RAŠYTOJO UŽRAŠAI

Likimo nepasirinksi. Jis renkasi tave

Leonas Peleckis-Kaktavičius

Prozininkui, dramaturgui Eugenijui Ignatavičiui šie metai jubiliejiniai – 90-ieji. Deja, jau penkeri metai, kai jo nėra tarp mūsų. Pats laikas prisiminti šį talentingą ir gražų žmogų, kuriam likimas nepagailėjo ir labai sudėtingų akimirkų. Šiam pokalbiui jau lygiai du dešimtmečiai.

○

Užvertęs E. Ignatavičiaus parašytą knygą, mintimis neretai sugrįžtu į vieną tolimą dieną pajūryje. Tuo met dar nebuvome asmeniškai pažįstami. Buvo įdomu gan iš arti stebėti, kaip žinomas žmogus jaučiasi nekasdieniškoje situacijoje. Kokioje, detalizuoti gal ir nebūtina, svarbiausia – kaip iš jos išsisuko: nepraradęs žmogiškojo orumo, nepadaręs gėdos kūrėjų lumui.

Žmogiškąjį orumą E. Ignatavičiui yra tekę įrodinėti ir gerokai sudėtingesnėmis aplinkybėmis.

Kartais Eugenijus būdavo pavadinamas senosios estetikos atstovu. Man regis, tie žodžiai, patvirtinantys jam brangias klasikos tradicijas, labai tinka. Ir kaip kūrėjas, ir kaip žmogus buvo sukaupęs nepaprastą dvasinę patirtį, ir jos ženklų apstu prozoje, pilnoje vidinių išgyvenimo įtampų.

○

Kad Ignatavičius yra sėdėjęs, ir dar už politiką, pirmą sykį išgirdau turbūt šešiasdešimt šeštaisiais, taiga tais pačiais metais, kai išėjo Jūsų pirmoji knyga. Šitą naujieną šnibštelėjo rajono literatų būreliui vadovavęs žurnalistas, kilęs iš Žemaitijos. Žinia atrodė ganėtinai keista, nes, nor sir buvau labai jaunas, jau žinojau, ką toks antspaudas reiškia sovietinio žmogaus ateičiai. Atvirai šnekan, ir dabar nelabai suprantu, kaip galėjo susiklostyti situacija, kad už „kontrevoliucinę veiklą“ nuteistam jaunuoliui nebuvo trukdoma ne tik studijuoti, bet ir spausdintis, knygas leisti, o ir prestižinėse tarnybose darbuotis.

Kartais šis klausimas iškildavo ir man. Nejaugi brandaus socializmo prižiūrėtojai iš tikrųjų patikėjo, kad aš, „supratęs praeities klaidas“, padariau reikiamas išvadas ir nuoširdžiai tarnauju „ateities kartų rytojui“? Šie dalykai klostėsi kur kas sudėtingiau negu atrodo paskaičius mano biografiją enciklopediniam leidiny.

Visų pirma, mane lydėjo sėkmė. Pakliuvau į KGB

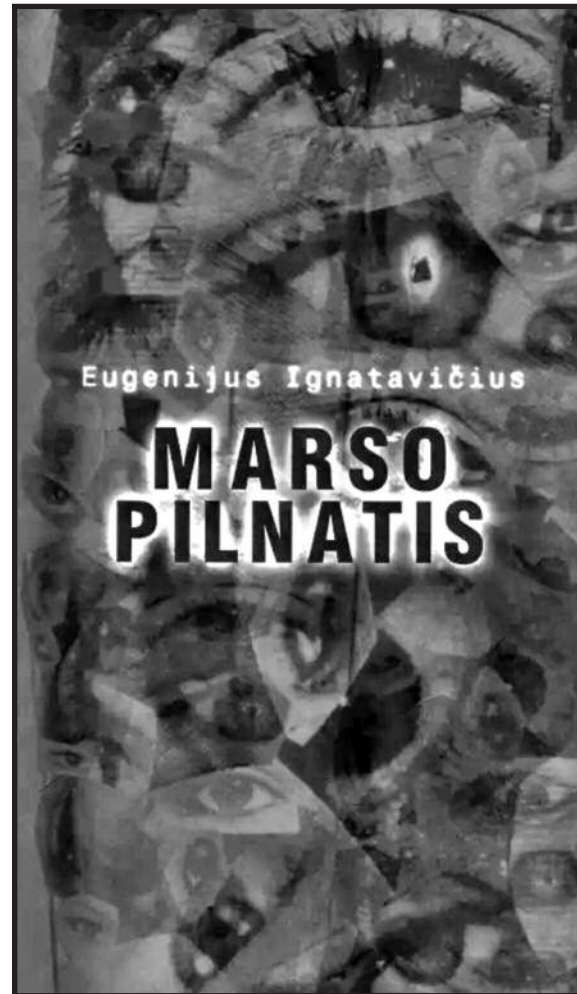

Eugenijus Ignatavičius, 1986 m. Onos Pajėdaitės nuotr.

nagus geru laiku – Stalino mirties išvakarėse, per paskutinius valymus. Kodėl pakliuvau? Mat mūsų krašte, už keleto kilometrų nuo Vadžgirio vidurinės, Šimkaitinės girioj slėpėjo generolo Jono Žemaičio vadovietė. Į šias apylinkes buvo atkreiptas ypatingas čekistų dėmesys. Besimokant devintoje klasėje pakako vaiko špygelės dydžio užrašų knygutėj sueiliuoti keletą antitarybinių posmų ir bemat atsидūriau budrios agento akies dėmesio centre. Ką jau bekalbėti apie iš užančio ištraukto „Laisvės varpo“ paskaitymus, proklamacijas ar tokių asmeninės bibliotekos knygų, kaip „Čekisto naguose“, „Raudonasis siaubas GPU“, pulkininko Jono Petruičio prisiminimų knygos „Kaip jie mus sušaudė“ platinimą patikimų bičiulių tarpe.

Save laikiau uoliu, nekaltu moksleiviu, lyg ir lojaliu sovietų valdžiai, nors svajojau išeiti į mišką. Po pirmo mano nusikaltimo išaiškinimo sumažino elgesį iki keturių ir sekė metus – komjaunimo sekretorius K. Petraitis registravo kiekvieną prieš valdžią išsprūdusį žodelytį. Kai atsидūriau Kaulo saugumo rūsiuose ir išgirdau už ką suimti kiti, už mane dvigubai vyresni, pasijutau tikru nusikaltėliu, kurį jau seniai reikėjo iškėsti už grotų ir išboginti pas baltašias meškas.

J. Žemaičio suėmimo išvakarėse grupiniai areštai sekė vienas po kito. Pričiuo ir mane, vietoj honoraro už pirmus rašinius pasiūlė dešimt metų pasitaismui – padirbėti komunizmo statybose ant Volgos krantų. Spygliuotom vielom ir

Eugenijus Ignatavičius. *Marso pilnatis*. Romanas. – Vilnius, Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2000.

sargybos bokšteliais apvainikuotose zonose raudonavo ant perkelio išrašyti plakatai: *Da zdravstvujet strojiteli hidrostanciji imeni Lenina! Slava strojteliam komsomolcam! Trud – dielo čiesti!* Ir panašiai. Užrašai – paganyti akį iš Maskvos atvykusiems partijos bei KGB bosams ar naiviems užsieniečiams. O tie „komsomolcai“, kas rytą išlindę iš po dviaukščių gultų po plačiasiogiais barakais, pasrėbę putros, rikiuotėse *po piatiorku* užtvindydavo vingiuotą plentą, lydimi šunų ir nuo pirmo saulės spindulio išsižiebusių sargybinių durtuvų. Bėgalinės kolonos, slenkančios į darbo zonas, iš tolo atrodydavo kaip pilkos gyvatės išnaros ar šliaužiantis plento asfaltas. Ne vienas betono luitas, įtvirtintas mano rankose spurdėjusiu vibratorium, tūno po šliuzų vandeniui, tebetįso gelžkelio bėgiai, prikniedyti ties vaizdingais Žigulių šlaitais, kažkokiam technikum rusiškai tikriausiai tebetrypia mudviejų su barzdyla A. Žemaičiu prikalta grindis. Kalėme sąžiningai, „smetoniskai“, nelankstydami vinių. „Iljičiaus lempučių“ auksiniai kvadratai, lyg rūtų darželiai kas vakarą pražysdavo Volgos slėniuose, ženklindami per porą šimtų tūkstančių „komjaunuolių“ būstų.

Tą paskutinę nelaisvės mažojoje zonoje popietę, atsisveikinant su artimiausiais bičiuliais, nusifotografavome, o vakare su vidukliškiu, buvusių partizanų ryšininku Antanu Vaičiačiu iškulniavome pro vartus į kitą tvoros pusę. Kvapą užėmė. Maniau: esu laisvas, amnestuotas, mano – šešiolikmečio – padarytos „nuodėmės“ atleistos, žemėje vėl triumfuoja tiesa, kaip lygus tarp lygių galėsiu vėl mokytis, studijuoti, ką tik panorėsiu, o paskui dirbsiu pagal įsigytą specialybę.

Išpūdinga buvo kelionė į Lietuvą. Tuo pačiu traukiniu važiavo daug išleistųjų iš tolimesnių lagerių ir paliuosutų iš armijos lietuvių. Vyrų, netverdami iš džiaugsmo, dainavo patriotines ir partizanų dainas, dieną naktį pirkto pakelės stotelėse degtinę ir be paliovos gėrė, dainavo ir vėl gėrė, užsikąsdami kirkos konservais su kareiviška duona. Man buvo gaila užmušti alkoholiu tą šventą laisvės išpūdį, pirmąsias jos akimirkas šiaapus tvorų, tačiau kompanijoje nebūsi balta varna. Maskvoje su bendrakeleiviu Antanu aplankėme net mauzoliejų – pasižiūrėti į mirties partiestus mūsų budelius. Leninas greta pasipūtusio, apkaustyta ordinais krūtine, vešliais ūsais epochos tirono Josifo atrodė kaip pageltęs mažas sūriukas.

Nukelta į 8 psl.

E. Ignatavičius (Trigorinas) ir Nijolė Gelžinytė (Zarečnaja) A. Čechovo „Žuvėdroje“

Pagerbiant Ingridą Korsakaitę...

Astrida Petraitytė

Lietuvoje turbūt nedaugelis pastebi, kad spalio 31-a – Reformacijos diena; ši data reikšminga tik toms konfesinėms mažumoms – evangelikams liuteronams ir reformatams.

Visai tiko Reformacijos dieną paminėti pagerbiant prieš metus iškeliausias dailėtyrininkės Ingridos Korsakaitės (1938 10 31 – 2024 07 20) atminimą – Vilniaus Grafikos meno centre surengtas leidinio „Ingrida Korsakaitė. Įdomiausia man yra grafika“ pristatymas. Taip, per jos 87-ąjį gimtadienį. Bet sutapimas su Reformacijos diena nebuvo visai nereikšmingas atsitiktinumas – Ingrida Korsakaitė yra gimusi Biržuose, svarbiame Lietuvos reformatų centre.

Ir aš nuėjau pagerbti dailėtyrininkės (menotyro dr.), kurią asmeniškai sutikau Reformacijos istorijos ir kultūros draugijoje, jos susirinkimuose (tiesa, ten neilgai kirtosi mūsų keliai, ji atsitraukė, regis, pablogėjus sveikatai). Prieš tai, suprantama, Korsakaitė pažinta „neakivaizdžiai“ kaip dailėtyrininkė – nors nestudijavau jos veikalų, bet publikacijos kultūrinėje spaudoje visad patraukdavo dėmesį. Paskutinio susitikimo datą ir vietą galiu tiksliai nurodyti: 2020 02 23 Vilniaus knygų mugė, Jurgos Ivanauskaitės premijos teikimas jaunai rašytojai Jurgai Tumasonytei (tuokart mano padarytoji nuotrauka – laureatė su Ivanauskaitės mama Ingrida ir seserimi Radvile, ko gero, bus vienas iš paskutinių Korsakaitės atspaudų.)

Vizualiai dailus leidinys sudarytas, kaip anon-suota kvietime, iš trijų dalių: herojės gyvenimą nušviečiančių nuotraukų, gerai ją pažinojusių kolegų prisiminimų ir dailėtyros tekstų, kuriuose nagrinėjamos Ingridai Korsakaitėi rūpėjusios temos. Knygos sudarytojos – Korsakaitės buvusios kolegės Giedrė Jankevičiūtė ir Laima Laučkaitė-Surgailienė; leidėjai – Lietuvos dailės istorikų draugija ir Lietuvos kultūros tyrimų institutas.

Galime susidėlioti Korsakaitės profesinio kelio taškus: Vilniuje mokėsi Salomėjos Nėries mokykloje; „1961 m. baigė I. Repino tapybos, skulptūros ir architektūros institutą Leningrade. 1961–1987 m. dirbo Lietuvos mokslų akademijos Istorijos instituto Menotyros sektoriuje (1982–1985 m. Dailės istorijos skyriaus vadovė), 1987–1990 m. Filosofijos, sociologijos ir teisės instituto Menotyros, 1990–1999 m. Kultūros ir meno instituto Dailės istorijos skyriuje“ /www.vle.lt/. Ji parašė bene dešimt monografių, tarp jų – „Gyvybinga grafikos tradicija“ (1970), „Stasys Krasauskas“ (1988, rusų kalba), „Viktoras Petravičius: Grafi-

Prisiminimais apie Mamą dalijasi Radvilė Racėnaitė. Šalia jos (iš dešinės): Giedrė Jankevičiūtė, Laima Laučkaitė ir Laima Kreivytė

Knygos viršelis

ka“ (1998) ir kt., buvo knygos „XX a. lietuvių dailės istorija: 1900–1940“ (t. 1–2, 1982–1983) atsakingoji redaktorė ir bendraautorė. Ir t. t.

Vakare, į kurį gausiai susirinko dailės praktikai ir teoretikai, pasisakė leidinio sudarytojos, jas kalbino dailėtyrininkė, menininkė Laima Kreivytė. Kalbėtojos negailėjo gražių žodžių knygos herojai, bet... ne nustebino, tik ne visai malonią mūsų dailės gyvenimo tendenciją paliudijo prisipažinimas: planuota leidinį parengti kaip dovaną Ingridos 85-mečiui – juk būtų nudžiugusi?; dabar išėjo atminimui skirta knyga (tas „tipiškas“ vėlavimas yra įstrigęs iš daugelio reikšmingų parodų – jų atidarymo metų pranešama: katalogas bus, vėliau...). Įrašas leidinio viršelyje „Gedenkschrift“ nurodo, pasak Jankevičiūtės, naudotą specialų, atminimo leidiniams skirtą šriftą.

Sudarytojos pažymėjo ypatingą Korsakaitės dėmesį lietuvių grafikai (jos frazė ir iškelta kaip leidinio pavadinimas). O „Gyvybingą grafikos tradiciją“ visą sovietmetį buvus parankine knyga pažymėjo ir vėliau pasisakė kalbėtojai (štai Viktoras Liutkus pri-

sipažino, kad nuo skaitymo ji visai „sutrinta“). Korsakaitės grafikos tyrimai reiškė ir dėmesį liaudies menui.

Artimai su Korsakaitė bendradarbiavusi, matyt, ir asmeniškai bendravusi Laučkaitė pažymėjo: nuo jos prasidėjo profesionalių dailėtyrininkų karta, iki tol Lietuvoje šių specialistų kaip ir nebuvo. Pradėjusi dirbti Istorijos instituto Dailėtyros skyriuje, Ingrida kone visą gyvenimą šioje srityje ir darbavosi. Laučkaitė pažymėjo Korsakaitės redaguotos „XX a. lietuvių dailės istorijos“ reikšmę – kažin ar kas dabar imtųsi tokio darbo... Ir grafikos menui vargu ar kas skirs tiek dėmesio. O Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, išryškėjo Korsakaitės dėmesys išeivijos dailininkams. Regis, jos abi – Korsakaitė ir Laučkaitė – pasiryžo į mūsų meno istoriją integruoti sovietmečiu „neegzistavusius“ dailininkus – gi karo metais, pasak kalbėtojos, pasitraukę stipriausieji. Štai leidinio „Išeivijos dailė: tarp prisirišimo ir išsilaisvinimo“ (2003) sudarytojos – Korsakaitė ir Laučkaitė. Ingridos „didžioji meilė“ buvęs Viktoras Petravičius. Laučkaitės prisiminimuose apie pirmąsias išvykas užsienin, vos Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, įsiterpė ir to laikmečio „buitinės“ detalės: atlyginimas prilygęs 20-ai dolerių, negalėjai sau leisti kavos puodelio kavinėje... Korsakaitė vėliau pavykę gauti tokiai tiriamajai išvykai finansavimą. Laučkaitė paliudijo ir svarbias bičiulės asmeninį gyvenimo aplinkybes: išitraukusi į folklorinį judėjimą, sutiko būsimą savo vyrą Rimvydą Racėną, tremtinį, Lietuvos patriotą.

Apie Korsakaitės dėmesį liaudies tradicijoms dar pasisakė dailininkė Ramunė Vėliuvienė, vaikų knygų iliustracijoms – literatūrologas Kęstutis Urba.

Jautriai vakarą užbaigė Ingridos Korsakaitės dukters etnologės Radvilės Racėnaitės prisiminimų pluoštelis. Pirmiausia ji įteikė gėlių leidinio sudarytojoms – chrizantemų, Mamos mylimiausių. Racėnaitė priminė šiandien pažymimą Reformacijos dieną, Mamai jos – Nastopkų giminės – šaknys buvusios svarbios; tad ir laidoję reformatų tradicijoje. Mama rūpinosi, kad rastųsi paminklas Reformacijos ir lietuvių raštijos pradininkams Reformatų skvere (Vilniuje, prieš Ev. Reformatų bažnyčią), pergyveno, kad viskas užtrunka (vis nesurenkama pakankamai lėšų).

Nukelta į 8 psl.

Įteikus Jurgos Ivanauskaitės vardo premiją. Iš kairės: Radvilė Racėnaitė, premijos laureatė Jurga Tumasonytė ir Ingrida Korsakaitė

Ingridos Korsakaitės atminimui skirta vakaro klausytojai.

A. Petraitytės nuotr.

Minimas Lietuvos didžiosios kunigaikštienės Birutės draugijos įkūrimo 100-metis

Algis Vaškevičius

Iki gruodžio 24-osios Vytauto Didžiojo karo muziejuje Kaune veikia paroda „Birutės vardu šventą ugnį nešu“. Spalio pradžioje atidaryta ir visuomenei pristatyta paroda yra skirta šiemet minimam Birutės draugijos įkūrimo šimtmečiui.

Dar 2023 m. lapkričio 23 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė rezoliuciją „Dėl 2025 metais minimų Lietuvai svarbių įvykių ir asmenybių sukakčių“, kurioje 2025 metais buvo kviečiama minėti ir Lietuvos didžiosios kunigaikštienės Birutės draugijos metus.

Istoriniai faktai liudija, kad 1922 m. gruodžio 22 d. gen. lt. Vlado Nagevičiaus rūpesčiu ir iniciatyva buvo įkurtas Moterų komitetas kariams, ligoniams ir neįgaliesiems globoti. Šio komiteto pagrindu 1925 m. kovo 25 d. buvo įkurta Karininkų šeimų moterų draugija. Draugija, 1935 m. švęsdama didžiosios kunigaikštienės Birutės 550-ąsias mirties metines, pasivadino Lietuvos didžiosios kunigaikštienės Birutės vardu. V. Nagevičius buvo ir Vytauto Didžiojo karo muziejaus įkūrėjas.

Po sovietų okupacijos draugija buvo panaikinta. Daliai Lietuvos karininkijos su šeimomis pasitraukus į Jungtines Amerikos Valstijas, 1951 m. spalio 21 d. Lietuvos didžiosios kunigaikštienės Birutės karininkų šeimų moterų draugija buvo atkurta Čikagoje. Po Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo draugija atkurta ir Lietuvoje, jos veikla nenutrūkusi iki šiol.

2000 m. teritoriniu principu įsteigti Birutėčių draugijoms koordinuoti įkurta Lietuvos didžiosios kunigaikštienės Birutės karininkų šeimų moterų sąjunga, kuri tęsia Nepriklausomoje Lietuvoje atkurtos draugijos veiklą. Šiuo metu Birutėčių draugijos veikia visoje Lietuvos teritorijoje: Kaune – Kauno birutietės, Vilniuje – Vilniaus birutietės, Klaipėdoje – Klaipėdos regiono birutietės, Alytuje – Alytaus birutietės, Panevėžyje, Šiauliuose – Šiaulių birutietės.

Prieš 100 metų įkurtos draugijos tikslas visada buvo aiškus: dorai, tautiškai ir kultūriškai lavinti karininkų šeimų moteris bei Lietuvos visuomenę, auklėti jaunimą, padėti vyrams per karą ir globoti sužeistus karius. Birutietės veikė tiek laisvoje Lietuvoje, tiek okupacijos metais išeivijoje, o, atkūrus Nepriklausomybę, tęsė veiklą. Jos iki šiol rūpinasi karių šeimomis, puoselėja lietuvišką šeimos papročius ir tradicijas, teikia labdarą, teikia paramą sužeistų ir žuvusių karių šeimoms bei skatina jaunimą patriotiškai ugdyti pilietiškumą.

Tarp svarbiausių draugijos pro-

Naujoje parodoje Vytauto Didžiojo karo muziejuje – šimtmetį mininčios draugijos istorija.

A. Vaškevičiaus nuotraukos

jektų yra pilietiškumo ir patriotiškumo stovykla „Mes – Lietuvai“, pagarbos paramos bėgimas „In memoriam“ bei kiti. Šiemet Birutės karininkų šeimų moterų sąjunga kartu su Vilniaus teatru „LĖLĖ“ inicijavo spektaklio „Mergaitė su šautuvu“ pastatymą. Spektaklis sukurtas pagal to paties pavadinimo knygą, kurios autoriai – Marius Marcinkevičius ir Lina Itagaki. Pagrindinis šio projekto tikslas – ugdyti jaunimo pilietiškumą ir patriotiškumą, pasitelkiant teatro meną.

Šis spektaklis perteikia patriotines vertybes, pilietiškumą ir istorinę atmintį, o interaktyvus formatus įtraukia jaunimą į diskusijas su kūrybine komanda ir LDK Birutės karininkų šeimų moterų sąjungos atstovais. Naujasis spektaklis jau parodytas Vilniaus teatre „LĖLĖ“, Klaipėdos dramos teatre, Kauno karininkų ramovėje, Panevėžio Juo-

zo Miltinio dramos teatre, Šiaulių kultūros centre. Lapkričio 18-ąją jį išvys žiūrovai Alytaus miesto teatre, o lapkričio 19 d. jis sugrįš į Vilniaus teatrą „LĖLĖ“.

Spalio 18-ąją Vingio parke Vilniuje jau 11-ąją kartą buvo surengtas pagarbos / paramos bėgimas „In Memoriam“ ir 10 km atviras Lietuvos kariuomenės bėgimo čempionatas. Šį iškilų atminimo renginį organizuoja LDK Birutės karininkų šeimų moterų sąjunga, bendradarbiaudama su Krašto apsaugos ministerija, Lietuvos kariuomene bei ją remiančiomis organizacijomis. Renginį globoja Lietuvos kariuomenės vadas gen. Raimundas Vaikšnoras.

Bėgimas „In Memoriam“ gimė kaip jautri iniciatyva atminti jauną Lietuvos karininką, mirusį 2015 m. maratono metu ir išaugo į reikšmingą kasmetinį renginį, skirtą pagerbti visus per metus mirusius Lietuvos kariuomenės karius ir paremti jų šeimas. „In Memoriam“ renginio metu Vingio parke buvo galima bėgti, eiti, riedėti 1 km ir 4 km nesivaržant – šių distancijų nugalėtojai ir prizininkai nebuvo renkami. 10 km distancijos bėgimo dalyviai varžėsi dėl atviros Lietuvos kariuomenės čempionato apdovanojimų. Kartu buvo vykdoma labdaros akcija, kurios metu suaukotos lėšos perduotos šiais metais šešių mirusių karių šeimoms ir artimiesiems.

Šiemet pavasarį ir Prezidento rūmų Baltojoje salėje buvo paminėtas Lietuvos didžiosios kunigaikštienės Birutės karininkų šeimų moterų sąjungos 100 metų jubiliejus. Kaip sveikindamas

birutietes kalbėjo prezidentas Gitanas Nausėda, per šimtmetį draugija tapo tautos stiprybės ir patriotiškumo simboliu, jos veikla liudija pagarbą ir paramą Lietuvos kariams, tautinio tapatumo puoselėjimą, ryžtą stiprinti visuomenę.

„Nė kiek neabejoju, kad Birutėčių sąjunga ir toliau tęs savo misiją, aktyviai prisidės prie valstybės stiprinimo, toliau bus įkvepiantis bei sektinas pavyzdys ne tik Lietuvoje, bet ir už jos ribų. Didžiuojuosi matydamas jūsų darbus, nes kiekvienas iš jų prisideda prie stiprios ir vieningos Lietuvos kūrimo“, – sakė tada šalies vadovas.

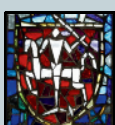
Anot pirmosios ponios, garbės birutietės Dianos Nausėdienės, geopolitiniai iššūkiai pastaruoju metu plėtė organizacijos veiklos lauką, jos narės ištraukė į tarptautinės humanitarinės pagalbos teikimą kovotojams ir jų šeimoms Ukrainoje, vertėjams iš Afganistano su šeimomis, pabėgėliams iš kitų karo bei suiručijų apimtų šalių. D. Nausėdienei buvo įteiktas krašto apsaugos sistemos medalis civiliams „Už nuopelnus“, kuriuo pažymėtas pir-

mosios ponios asmeninis indėlis į Birutėčių sąjungos stiprinimą.

Naujojoje parodoje lankytojai gali pamatyti atkurtą ekspoziciją, kuri muziejuje buvo skirta birutietėms. Parodoje eksponuojami dailės darbai – Petro Kalpoko „Linkevičienės portretas“, Igno Rudolfo „Birutės pagrobimas“, Kazio Šimonio „Vytis“.

Čia taip pat galima pamatyti kunigaikštienės Birutės karininkų šeimų moterų draugijos vėliavą, tautinius kostiumus, fotografijas apie draugijos veiklą prieš Antrąjį pasaulinį karą, skulptūrą „Birutė“, autentišką to laikotarpio baldus. Ekspozicija yra atkurta remiantis istorine medžiaga, įskaitant 1937 m. fotografo Juozo Timuko nuotrauką ir atskleidžia draugijos veiklą „tuomet ir dabar“. Parodos partneris – Lietuvos didžiosios kunigaikštienės Birutės karininkų šeimų moterų sąjunga.

THE BALZEKAS MUSEUM OF
LITHUANIAN CULTURE
59th Anniversary
Excellence Award Dinner

Honoring the Museum's
2025 Person of the Year
INGRIDA BUBLYS

Saturday, December 6th at 6 PM

Reservations: <https://bublys.eventbrite.com>

By Phone: 773.908.3263

Rudeninė knygų sriuba

Renata Šerelytė

Nuotrauka iš interneto

Yra žmonių, kurie ir rudenį ar net žiemą sriaubia šaltibarščius, ir ką tu jiems!.. Galima drąsiai vadinti juos šaltibarščių fanatikais. Bet šiaip jau vėlų rudenį, kai pučia žvARBŪS vėjai ir kerta įkyrus lietus, norisi tirštos ir sočios sriubos – barščių, šuipinio ar kruopienės su plūkaujančiomis riebalų salelėmis.

O kaip su knygomis?.. Ar rudenį reikėtų mesti šalin jausmų romanus ir kitą lengvą lektūrą ir imtis sunkių, storų, „riebių“ knygų?.. Ar geriau apskritai nieko neskaityti, išskyrus patiekalų receptus *facebooke*?

Ir turbūt meluočiau, jei sakyčiau, kad atsakyti į tai nelengva. Ogi visai lengva! Skaitykite tai, ko norisi, kas atrodo „skanu“. Arba visai neskaitykite. Daugelis žmonių kuo puikiausiai išsiverčia be skaitymo. Jie seniausiai suprato antikos filosofų išmintį, teigiančią, kad nieko naujo po saule nėra ir kad visa jau yra parašyta. Ir skaitome ne tam, kad sužinotume ką nors nauja, o kad prisimintume tai, kas jau buvo.

Užtat į šitą rudeninį šuipinį įmetu ne tik naujų, bet ir senų knygų – kad pajustumėte senų laikų aromatą ir skonį.

Indrė Motiejūnaitė. *Mūsų miestelis*. Apsakymai. – Vilnius, Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2025.

Galima vadinti šiuos apsakymus distopiniais, galima – realistiniais. Nes juose vaizduojamas pasaulis tarsi ir nėra fantastiškas – jis atrodo netgi nuobodus ir lėkštas, nerasite jame ypatingų, veikiau romantizmui, nei realizmui būdingų dalykų (genetinių eksperimentų, ateivių invazijos, piktavališkų grybų siautėjimo ir pan.). Autorė (kurios profesija, beje, architektė) konstruoja savo pasaulį pragmatiškai, remdamasi sausa logika ir tikslia, ne itin išraiškinga kalba – ir todėl apsakymai veikia. Kartais netgi truputį pašiurpsti skaitydamas. Randi truputį Huxley, truputį Orwello, truputį Wellso, skaityti įdomu, nors – kaip pastebėjo ne vienas kritikas – distopijų bėda yra ta, kad jų tematika kartojasi.

Daina Opolskaitė. *Plyšys danguje*. Novelės. – Vilnius, Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2025.

Daina Opolskaitė yra iš tų vidurinėsios kartos Lietuvos rašytojų, kurios jau gali būti vadinamos novelistikos *guru*. Jos novelė tęsia klasikinės novelės tradiciją, perimdama ne tik lietuvių novelistikos (A. Vaičiulaičio, J. Apučio, Br. Radzevičiaus ir kt.) patirtį, bet ir suformuodama specifinį, tik jai būdingą modelį. Ši knyga, jei ir labai nenustebins (o tai padaryti šiais laikais darosi vis sunkiau), neabejotinai patvirtins rašytojos gebėjimą kurti gerą klasikinę prozą ir įkūnys tokios prozos besiilginčio skaitytojo lūkesčius. Novelės, beje, nėra toks trivialus žanras kaip romanas – ypač jei tai geros novelės. Jos, kaip ir geri eilėraščiai, verti ne knygų mainų, o knygų lentynos amžinybės.

Amerikiečių novelės. – Vilnius, Vaga, 1980.

Viena iš puikios sovietmečiu leistos pasaulio novelių serijos knygų, kurias dažnai paimu į rankas. O kaip nepaimsi – juk čia glaustai sutalpinta bene visa amerikiečių novelistikos klasika: nuo W. Irvingo iki T. Williamso. Būtent čia atradau puikią autore – Flannery O'Connor, jos apsakymą „Gerą žmogų surasti sunku“ (*A Good Man is Hard to Find*). Kaip galima, kad lietuviškai turime tik šį O'Connor apsakymą,

ir nieko daugiau!.. Mano bene pačios mylimiausios ir daug sykių skaitytos: H. Melvillio „Bartl-bis“ (*Bartleby*), S. Fitzgeraldo „Ledo rūmai“ (*The Ice Palace*), J. Salingerio „Skiriu Ezmei – su meile ir neganda“ (*For Esme. With Love and Squalor*), W. Faulknerio „Rožė Emilijai“ (*Rose for Emily*), T. Capote „Namelis tarp gėlių“.

Anglų novelės. – Vilnius, Vaga, 1982.

Pati mėgstamiausioji iš pasaulio novelių serijos, leistos sovietmečiu Lietuvoje (amerikiečių novelės – antroji vietoj). Ir šiaip labai mėgtu anglų literatūrą, o čia – visas autorių žvaigždynas: J. Conrad, R. Kipling, O. Wilde, T. Hardy, J. Galsworthy, G. K. Chesterton, J. Joyce, S. Maugham ir daugybė kitų!.. Kai pavargstu nuo šiuolaikinės literatūros *šiuolaikiškumo*, pailsiu, skaitydama šiuos nuostabius ir laikui nepavaldžius kūrinius. Kiek juose šilumos, juoko, šiurpo, vizijų, liūdesio, ilgesio, skvarbios minties ir intelekto žaismės!.. Daug sykių skaitytos ir pačios mėgstamiausios: Galsworthy „Obelis“, Wilde'o „Kentervilio vaiduoklis“, K. Mansfield „Puodelis arbatos“, L. Hartley „V. S“, V. Pritchetto „Jūreivis“, M. Spurk „Tamsūs akiniai“. Klasika nesensta!

Clive Staples Lewis. *Klaikioji galybė*. Iš anglų k. vertė Vilma Rinkevičiūtė. – Vilnius, Alma littera, 2008.

Tai trečioji C. S. Lewiso „Kosminės trilogijos“ dalis (pirmoji – „Toli nuo tylinčios planetos“, antroji – „Perelandra“). Prisipažįstu – ši trilogija mane tiesiog sukrėtė, įvarė lengvą pamišimą ir netgi savotišką priklausomybę nuo joje pavaizduoto pasaulio. Žiūrėdama į naktinio dangaus žvaigždes, matau kosmosą kitoki, nei jį aprašė *sci-fi* autoriai; užuot buvęs svetimas, nesuprantamas ir priešiškas žmogui, jis atsivėrė kaip stebuklinga erdvė, kurioje egzistuoja ne tik biologinė gyvybė, tačiau ir būtybės, nuostabesnės už gyvosios gamtos kūrinius. O trečioji dalis „Klaikioji galybė“ (*That Hideous Strenght*) – itin aktuali šiandienai, nes tasai NKEI institutas, kuris romane piešiamas kaip moderni ir pažangi institucija, pasirodo besąs skirtas žmogiškumui naikinti. Ir nors romane tikrai yra šiurpinančių baisių (nukirsta nusikaltėlio galva, gyvenanti atskirą gyvenimą, po žeme miegantis mitologinis Merlinas, į

NKEI vadovus įsikūnijusios piktosios dvasios), į finalą žengiama su tokia jėga, kad nugara pagaugai nueina. Iš susižavėjimo, žinoma! Kai nusiviliu pasaulio galingaisiais ir vietiniais biurokratais, paimu šią knygą ir iškart darosi ramiau.

Truman Capote. *Šaltu krauju*. Romanas. Iš anglų k. vertė Lilija Vanagienė. – Vilnius, Žaltvykslė, 1994.

Neseniai teko matyti filmą „Capote“; Capotė jame puikiai suvaidino aktorius Philip Seymour Hoffman. Bene visą filmo siužetą sudarė Capotės domėjimasis garsia to meto byla – du jauni vyrai išžudė fermerio Klaterio šeimą ir susilaukė už tai atpildo (po ilgai trukusių teisinių procesų galiausiai buvo pakarti). Visą tą laiką Capote lankė abu nusikaltėlius, domėjosi jų biografijomis, asmenybėmis, bylos detalėmis, netgi dalyvavo jų mirties bausmės vykdyme. Romanas parašytas dokumentine maniera, stengiantis suvokti, kas gi pastūmėja žmones į tokius baisius nusikaltimus; klausimas, deja, lieka neatsakytas, ir taip, ko gero, bus visada.

Victor Manuel Fernandez. *Mistikos galia*. Iš ispanų k. vertė Vaiva Narušienė. – Vilnius, Katalikų pasaulio leidiniai, 2020.

Kadangi labai domiuosi krikščionybės mistikais, ši knyga man buvo tikra atgaiva, nes autorius šia me kūrinyje apžvelgia keletą vertingiausių tekstų, kuriuos parašė mistikai – šv. Kryžiaus Jonas, šv. Augustinas, šv. Teresė Avilietė, šv. Brigita, šv. Pranciškus Selezas ir kt. Atgaiva dar ir dėl to, kad šios knygos tekstas prasiskverbia į pačias širdies gelmes, dvasios gelmę, egzistencijos šerdį ir dar sykių parodo, kaip paika ir neteisinga savo vidines problemas spręsti ezoterikos pagalba (kristalais, horoskopais, energetiniais akmenimis ir kt.). Juk mistika ir ezoterika – toli gražu ne tas pats, nors nemažai žmonių šias sąvokas painioja. Mistikai teigia – kad suprastum tai, kas nežinoma, turi eiti per tai, kas nepažinu. O tai – nelengvas kelias, kuriame tenka atsisakyti ne tik daiktų ir prisirišimų, bet ir paties savęs.

Agatha Christie. *Žudyti lengva*. Vertė Rasa Praninskienė. – Vilnius, Židiny, 1994.

Mano mylimiausioji Agatha – ji niekada nenuvilia! Tiesa, esu nustebinta kai kurių jos romanų (pvz., „Lemties vartai“ – nieko nesupratau), bet tai atleistina – juk ir meistrui pasitaiko nuklysti į šalį. Palyginus su niūriais skandinaviskais detektyvais (pvz., Nesbo – perdėm teatrališkas, ištęstas ir neįtikinamas, jo vaizduojamas seklys Hülė – nuobodus hipochondriks), Agatha yra žaisminga, tiksli, metodiška, jos personažai – šiltakraujai ir gyvenimiški, žmogžudystės – įtikinamos ir pagrįstos, o piktadariai – itin žmogiški (kartais – netgi itin žavūs). Na, šio romano žudikės žavia nepavadinsi, bet ji taip ilgai išrodė romi ir nepiktybiška!.. Ir netgi padėjo tyrimui!.. Senmergė su užslėptu keršto troškimu ir dar genetinė pamišimo paveldėjimo linija. Christie kūrinių pabaigoje visada atsiskleidžia įdomių ir neretai ironiškų dalykelių.

Gražina Kelmelytė. *Motinos*. Romanas. – Vilnius, Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2025.

Jaunos autorės debiutas, serija „Pirmoji knyga“. Debiutas šiek tiek netikėtas ir žanro požiūriu (jauni autoriai ne taip dažnai debiutuoja romanais, dažniau – trumpo žanro kūriniais), ir tematika – vaizduojamas pasaulis be vyrų, valdomas moterų. (Vyrai, tiesa, egzistuoja, bet jų skaičius ribotas ir jie naudojami tik kaip darbo jėga ar reproduktoriai). Ar toks pasaulis – harmoningas? Ar moterys, atsikračiusios vyrų kaip agresijos ir priespaudos šalininkų, atsikračiusios viso vyrų paveldo, ir politinio, ir kultūrinio, ir socialinio – laimingesnės? Kokia jų ateitis? Kas slypi moters sielos gelmėje? Atmintyje? O ką slepia vyras? Pagrindiniai romano veikėjai Fausta ir Jonas, sprendami jiems iškilusias problemas, atskleidžia, kokie sudėtingi santykiai sieja žmones, ypač jeigu jie turi vaikų, kuriais privalo rūpintis ir juos apsaugoti. Skaitant ateina į galva sąsajos ir su klasiška – W. Goldingo „Musių valdovu“, ir su šiuolaikine literatūra – M. Atwood „Tarnaitės pasakojimu“. Beje, feministėms „Motinos“ gali ir nepatikti, bet tai ne kūrinio problema: tikras kūrinys neturi niekam pataikauti.

Leonas Peleckis-Kaktavičius

Dvi novelės

Antanas Sutkus. Mergaitės su agrastais, 1978

Belaukiant Godo

Praėjo daugiau kaip keturi dešimtmečiai, tačiau iki šiol, kai kalba užsisuka apie teatrą, iš atminties iškyla tik vienas spektaklis, vilniškių atvežtas į Šiaulius.

Iš tikrųjų jau seniai nelankau teatro, nes nebėgiu tuo, ką ir kaip šiuolaikiniai aktoriai, o visų pirma jų režisieriai bando pavaizduoti scenoje. Kad esu ne vienas toks, tikrai žinau. O kad net žinomiems teatro žmonėms toks nusistatymas taipogi ne svetimas, pats Donatas Banionis vieno pokalbio metu yra prisipažinęs: „Jei nueinu į teatrą, išveriu tik kelias pirmąsias minutes.“

Jums įdomu, koks vis dėlto tas spektaklis, kuris neužsimiršo iki šiol? Tai – absurdo drama „Belaukiant Godo“, kurią, neabejoju, ne vienas iki pabaigos sunkiai ištvėrė. Kodėl taip sakau? Todėl, kad tuomet, kai ją su neapsakomu malonumu žiūrėjau, mažiausiai trečdalis salės nesulaukė spektaklio pabaigos. Ypač liūdna buvo matyti išeinantį iš salės plačiai pagarsėjusį matematikos profesorių, pavymui dar ir pakeiksnuojantį. Užtat mano penkiameis sūnus tuo, kas dedasi scenoje, buvo taip susižavėjęs, jog ir praėjus daugeliui metų neišdilo iš atminties nei tai, ką po to su juo kalbėjome, nei tai, kaip, sugrįžę į aną dieną, kartkartėmis tą dramą aptardavom. O tas tris spektaklio valandas jautėsi tikra to žodžio prasme lyg užburtas. Panašiai, beje, ir aš.

Iš pirmo žvilgsnio lyg ir nieko tokio reikšmingo toje pjesėje nėra – du valkatos laukia paslaptingo asmens, vardu Godo. Jie net nežino, kas yra Godo, kodėl jo laukia ir ar iš tikrųjų jis ateis, bet laukimas tampa jų egzistencijos prasme. Tarp veikėjų kalbų, ginčų, žodžių žaismo, be susitikimo su ne mažiau kaip jie keistais personažais laukimas išlieka esmine situacija. O baigiantis vienam ar kitam veiksmui pasirodo berniukas, kuris praneša, jog Godo ir šiandien neateis, bet labai gali būti, kad ateis rytoj.

Prancūziškai airių rašytojo pokaryje parašytą pjesę kritikai įvertino kaip novatorišką, kaip radikaliai keičiančią tradicinės dramos sampratą ir keliančią esminius klausimus apie žmogaus padėtį pasaulyje, paženklintame poros pasaulinių karų bei egzistencinės tuštumos pojūčio. Ir iš tikrųjų – žmogaus

gyvenimas toje dramoje pavaizduotas kaip neturintis aiškaus tikslo ir prasmės, kaip absurdiškas. Bandymas įprasminti savo buvimą per laukimą dar labiau išryškina veikėjų egzistencijos tuštumą. Tačiau ir esant beviltiškai situacijai, vis dar kabinamasi į viltį, jog Godo ateis. Kaip tik toji viltis ir padeda išverti.

Kas ypač jaudina to spektaklio žiūrovą? Visų pirma, erdvė kūrybai. Kaip yra prisipažinęs jau ne vieną knygą parašęs sūnus, jam, kaip rašančiam, ne kartą yra pagelbėjęs Samuelio Becketto gilus filosofinis žvilgsnis į žmogaus egzistenciją.

Kodėl vis dėlto nei iš šio, nei iš to prisimčiau ankstyvoje jaunystėje matytą absurdo dramą? Tvarkant archyvą netikėtai iš vieno voko iškrito nuotrauka, kurios antroje pusėje sūnaus užrašyta:

„Čia aš, Paryžiuje prie Becketto kapo. Seniai ruošiausi jam nusilenkti, šikart pavyko.“

Niekada nebuvo apie tai sakęs. Kodėl – jau nepaklausiu. Gyvenimas kartais būna žiauresnis už tą, kuris vyksta scenoje. Bent jau šiuo atveju akivaizdu, kad ir šiandien, ir rytoj nei Godo, nei šviesios atminties sūnus neateis.

2025 m. liepos 23 d.

O gal tai buvo angelas?

Miškuolės pasaulis dabar visų pirma tas, kurį ji mato per langą. Po nesėkmingos kelio operacijos, kurią padarė daktaras keista pavarde, lyg ir Mašalas, nepasigėdijęs paimti jos vyro pasiūlytus šimtą eurų („Esu prietaringas, būtinai paimkit, tuomet būsiu ramus, kad tikrai pasiseks“), jau beveik metai, kai skausmas neleidžia nusileisti laiptais iš penktojo aukšto. Blogiausia, kad situacija tik prastėja, jau ir nuskausminamieji nepadeda. Kitas daktarėlis, pas kurį buvo nuvažiavę specialioms procedūroms, suleidęs savo vaistus taip pat nieko geresnio nepažadėjo: „Pachaltūrinio tas mano kolega kaip reikiant. Menisko operacijai penkiolikos minučių nepakanka, dažnai ir poros valandų prireikia. Matyt, pinigėlių pirma laiko įkišot – skubėjo gramą padaryt...“

Liūdniausia, kai lieka namuose viena. Vyrui išėjus į darbą, baugina kiekvienas krebžtelėjimas už buto sienų, o jei vėl kas sugalvoja gręžti ir kalti, – beveik pasaulio pabaiga. Anksčiau niekada nesusi-

mąstė, kad vienatvė taip gali slėgti. Ir telefonas beveik niekada nebeskamba – beveik visi artimieji išmirė, o su tais, kurie dar gyvi, nelabai turėtų apie ką kalbėti.

Pati stebisi, kad per tiek metų tiek daug įdomaus nebuvo pastebėjusi. Smagiausias vaizdas, be abejo, per didįjį svetainės langą. Nors ir tolokai nuo jos namų, tačiau miško juosta lyg ant delno. Kąką atiduotų, kad vėl, kaip anksčiau, atsidurtų laukymėje, kurioje ne tik šimtamečiai medžiai, bet ir tiek įvairiausių gėlių, tarsi būtų patekęs į pasaką.

Na, o pro miegamojo langą dažniausiai žvilgtelėti tuomet, kai išgirsta šuns lojimą. Visada tuo pačiu laiku išvedamas pabėgioti miniatiūrinis baltukas, apvilktas liemenėle ir apautas batukais. Jo balsą atpažintų iš tūkstančio – mažis tikras solistas, regis, net jis pats kartais savęs išsigąsta. O sugrįžtantį iš pasilakstymo pasitinka visai nedraugiškai nusiteikęs kitas šunelis, paprastas kiemsarginis. Ne tik nedraugiškai aploja, bet ir bando pulti. Jų šeiminkams tenka vykdyti taikdarišką misiją. Miškuolei labai gaila baltuko, kuriam į namus tenka sugrįžti sugadinta nuotaika.

Virtuvės langas tarsi televizorius, kurio programoje visų pirma mokyklinukų kelionė į šalia esančią progimnaziją ir atgal. Visko būna ir visko pasitaiko. Kartais taip ir norisi atsidurti šalia, ypač, kai skriaudžiamas mažesnis. Deja, jei ir sugebėtum nusileisti žemyn, gal jau seniai viskas būtų pasibaigę taikiai. Na, o jei ne, belieka tik apgailestauti. Tačiau grįžtantys po pamokų dabar dažniausiai sukišę nosis į savo mobiliuosius. Net vienas kito, šalia einančio, nebepastebi.

O šiandien ten, apačioje, Miškuolė pamatė ant šaligatvio stovinčią kokių ketverių ar gal penkerių metų mergytę sniego baltumo paltuku, papuoštu sidabrinėmis linijomis ir tokia pat kepuraitė. Lyg ir besiruošiančią kažkur keliauti, bet dar abejojančią. Vaikutis netikėtai pakėlė akis aukštyrą ir jų žvilgsniai susitiko. O netrukus mažoji keliauninkė, pridėjusi delniuką prie burnos, pasiuntė kažką panašaus į oro bučinį. Taip smagiai, profesionaliai, tarsi būtų kokia kino artistė. Miškuolė pamojavo jai ranka. Mergytė dar sykį pakartojo savo linkėjimą, akivaizdžiai patenkinta netikėta pažintimi.

Viskas truko labai neilgai. Nueidama mergytė dar sykį atsisuko, pridėjo delniuką prie burnos, o Miškuolė, jau atsisveikindama, dar sykį pamojavo.

Seniai nesijautė taip pakylėtai, kaip po šito netikėto nuotykių.

Ką toks mažas žmogutis žiemos dieną be sausio mėnesio šalia galėjo veikti? „O gal man pasivaikščio? – pradėjo abejoti tuo, ką neseniai matė, Miškuolė. – O gal... o gal tai buvo... mano angelas?“

Visko prisivajoję Miškuolė. Ilgokai, likusi namuose viena, net vieniša nesijautė. Pačios kojos vis ateidavo prie virtuvės lango, tarp praeinančių vis tikėjosi pamatyti kažką panašaus į stebuklą.

Jau nemažai laiko nuo tos dienos praėjo, tačiau daugiau mažoji keliauninkė nepasirodė.

2025 m. sausio 26 d.

Thomas Hardy su šuneliu

Kadras iš filmo „Toli nuo skubančios minios“ (rež. Thomas Vinterberg, 2015).

Thomas Hardy – gyvenimo istorija, darbai ir palikimas

Ieva Marija Mendeikaitė

Garsus Anglijos poetas ir romanistas Thomas Hardy daugeliui žinomas savo romanais „Toli nuo skubančios minios“, „Po žaliuoju medžiu“ bei kitų įstabių kūrinių, tačiau nedaugeliui mūsų žinomas ankstyvasis rašytojo kūrybinis laikotarpis bei pati autoriaus gyvenimo istorija.

Nors autorius, rašydamas savo tekstus, renkas stebinti skaitytoją senosios anglų kalbos žinomis ir įvairiomis jos vingrybėmis, nereitai primindamas seniai pamirštą žodį ar epiteta, Thomas Hardy iš tiesų gimė ir užaugo ganėtinai priešingoje tokiam prašmatniam kalbos stiliui socialinėje klasėje. T. Hardy užaugo kaimo darbininkų šeimoje, turėjusioje itin ribotas pajamas.

Kyla klausimas, kodėl rašytojas nepasirinko tęsti savo giminės amato ir leisti dienas savo šeimos kaimo ūkyje dirbant įvairius, intelektualinio stimulo nereikalaujančius darbus? Nors T. Hardy iš pradžių bandė mokytis architekto amato ir netgi spėjo suprojektuoti kelias bažnyčias, galiausiai vis dėlto pasirinko tapti rašytoju. Didžiausia tokio kelio pasirinkimo priežastimi veikiausiai reikėtų įvardyti faktą – nors autorius ir augo darbininkų klasės šeimoje, pastaroji itin pagarbiai žiūrėjo į išsilavinimo svarbą, o autoriaus mama skatino savo sūnų skaityti klasikinius literatūros kūrinius, ypatingai prašydavo sūnų atkreipti dėmesį į Shakespeare, Milton bei graikų tragedijas.

Matyt, toks stiprus literatūrinių klasikų pagrindas įkvėpė T. Hardy rašyti romanus (nors kiek vėliau, sulaukęs pašalinių kritikos dėl savo grožinės literatūros kūrinių autorius pradėjo kurti poeziją). Iš pradžių rašytojas pradėjo publikuoti savo romanus serijoms įvairiuose vietiniuose žurnaluose, o vėliau juos surinko į knygas. Pirmasis T. Hardy kūrinys „Vargšas žmogus ir ponias“ (1867 m.) taip ir nebuvo išleistas, kadangi tuometiniai leidėjai į šį kūrinių žvelgė itin skeptiškai, bijodami kritiškos tuometinės visuomenės.

Pagrindine romano neišleidimo priežastimi šiandien laikomas faktas, jog autorius ganėtinai drąsiai kritikavo tuometinę Anglijos visuomenę, o ypatingai – aukštuomenės klasę, pilną tuštybės, moralinės veidmainystės ir kaltindamas žemesnių socialinių klasių išnaudojimu. Kadangi anglai tuo metu buvo itin konservatyvių pažiūrų, jie vengė socialiai radikalių kūrinių, laikydami juos per daug revoliucingais ir pavojingais visuomenei.

Dėl šios priežasties pirmuoju oficialiai išleistu autoriaus romanu tapo 1871 m. parašyta knyga „Beviltiškos priemonės“ (angl. *Desperate remedies*). Tai pasakojimas apie

paslaptingą ir ganėtinai melodramatiškai aprašytą meilės, apgaulės, tapatybės slėpimo ir žmogždystės istoriją. Tai ir pirmasis autoriaus bandymas sujungti romantinį realizmą su detektyvinėmis intrigomis, tai pirmasis autoriaus kūrinys, kuriame skaitytojas gali susipažinti su išskirtine T. Hardy kūrybos detale – išgalvotuoju Wessex kraštu.

Kituose žinomuose autoriaus kūriniuose, išleistuose jau kiek vėliau, šis kraštas aptinkamas dažniau, kartu su įvairiomis likimo, socialinių apribojimų, žmogaus kančios temomis vaizdinguose Anglijos kaimo peizažų fonuose. Vis dėlto pats Wessex kraštas plačiai visuomenei geriausiai pažįstamas iš knygos „Toli nuo skubančios minios“, kurioje rašytojas pristato meilės idėją kaip daugialypę sandarą, jungiančią tiek rimtą ir kantrų atsivėlavimą kitam,

Šiame romane taip pat nagrinėjamos lyties ir nepriklausomybės temos, likimo tėkmė ir atsitiktinumo galimybės, gamtos ir kaimo pasaulio jungtys, socialinių klasių sandara bei buvimo bendruomenėje ir tapimo izoliuotu nuo jos skirtumai žmogaus sąmonėje. Kadangi ši knyga buvo parašyta Viktorijos laikų Anglijoje, ji meta iššūkį tuometinėms XIX a. lyčių normoms, emociniam ir moraliniam visuomenės brandumui. Taip pat ši knyga puikiai iliustruoja, kaip natūraliai autorius sugeba suteikti komišką prieskonį tam tikroms knygoje vykstančioms scenoms, nevengdamas panaudoti graikišką choro stilių primenančių komentarus.

Tęsdamas savo socialinės kritikos tematiką, 1895 m. T. Hardy nusprendė išleisti knygą „Džadas nepastebimasis“ (angl. *Jude the Obscure*). Įdomu tai, kad būtent ši knyga sukėlė itin didelį visuomenės pasipiktinimą dėl joje aprašomos kritikos santuokai, religijai ir švietimui. Viktorijos laikų Anglijos visuomenė nusprendė negailėstingai nuteisti šį rašytojo romaną, ir T. Hardy pasirinko neberašyti. Tačiau, nustojęs rašyti romanus, autorius pasi-

rinko visą savo dėmesį skirti poezijai, kurią rašė iki pat savo mirties.

Thomo Hardy poezijos stilistika ir nagrinėjamos temos skyrėsi nuo autoriaus novelių. Savo poezijoje rašytojas dažnai rinkosi nagrinėti laiko, netekties, gamtos ir žmogaus ištvermės temas. T. Hardy tikėjo, kad visata nėra žiauri, tačiau yra abejinga, teigdamas, kad žmogaus gyvenimas valdomas aklo atsitiktinumo, beasmenių gamtos dėsnių, nevedina Dieviškojo teisingumo. Net gamta autoriaus kūryboje, nors ir ryškiai bei vaizdingai aprašoma, dažnai yra tokios nuotaikos simbolis – matomi gražūs, bet žmogaus kančioms abejingi angliškojo kaimo peizažai.

Būtent T. Hardy poezijoje jaučiamas itin pesimistiškas autoriaus požiūris į žmogiškąją egzistenciją, pilną nesupratimo, nemeilės, savosios laimės sabotažo. Vis dėlto rašytojas renkas tokį pesimistinį požiūrį pateikti naudojant santūrios ironijos, užuojautos ir labai dažnai juodojo humoro įrankius. Nors pirmąją savo poezijos knygą autorius parašė būdamas 58-erių, šiandien T. Hardy poezija laikoma viena reikšmingiausių ir originaliausių to meto poezijos kūrinių, įkvėpusi ne vieną XX a. modernistą (pvz., Ezra Pound, T. S. Eliot, W. H. Auden, kurie žavėjosi rašytojo realizmu ir sąžiningumu sau).

Nors šiandien Thomas Hardy dažnai atsimenamas kaip romanistas, daugelis šiandieninių literatūros kritikų jį laiko vienu iškiliausių XX amžiaus pradžios poetų, įvardydami jį kaip savotišką tiltą tarp Viktorijos laikų ir modernistinės Anglijos poezijos. Dėl unikalaus sugebėjimo savo dėmesį skirti paprastiems žmonėms ir prasių riboms testuoti, T. Hardy tarsi sukūrė ir numatė vėliau iškilsiantį moderniosios rašytojų kartos skepticizmą ir abejonę.

Ir nors ganėtinai akivaizdu, kad rašytojas nebuvo religingas tradicine religinės sampratos prasme, autorius giliai tikėjo gyvenimo tęstinumu gamtoje, atmintyje ir mene, orumu kančios akivaizdoje bei idėja, kad net ir abejingoje ir mažai prasmingoje visatoje gerumas ir meilė yra pagrindiniai dėmenys.

Tokių požiūrį autorius įvardija taip: „Jei yra Kelias į geresnį, jis reikalauja visapusiško žvilgsnio į blogiausią“. Todėl tikrai galima teigti, kad pats T. Hardy poetinis stilius yra unikalus ir žemiškas, tačiau ir itin filosofiškas bei gilus. Būtent T. Hardy – autorius, kuris sugebėjo pakeisti Anglijos kaimiškiosios kalbos subtilybes į kažką universalios, įkvėpiančio ir panaudojamo net ir šiandien. Rekomendučiau paskaityti autoriaus darbus visiems, norintiems akistatos su emociniu sąžiningumu, humanizmu bei filosofiškosios ir žemiškosios minties jungtimi.

Carey Mulligan (Bathsheba Everdin) ir Matthias Schoenaerts (Gabriel Oak) filme „Toli nuo skubančios minios“

Likimo nepasirinksi. Jis renkasi tave

Atkelta iš 2 psl.

Keletą mėnesių pasimokius toje pačioje Vadžgirio vidurinėje, buvau išpėtas, kad kitais mokslo metais tarp šių sienų nepasirodyčiau. Girdi, kitus moksleivius galiu apkrėsti antisovietiniu užkratu. Laimė, priglaudė pusbrolis Marcelinas, tuo metu dirbęs Šilutės vidurinės mokyklos direktoriumi. Jo žmona ten pat mokytojavo. Žodžiu, šeima – elitinė, valdžiai patikima. Įdarbino mokyklos laborantą, o mokslą tęsiau vakarinėje mokykloje. Ši „tremtis“ išėjo į naudą. Niekam nesigyriau praeitim, išlaikytojų pageidavimu nelankiau bažnyčios, nepolitika-vau. Gyvenau lyg pelytė po šluota, nes žinojau – krustelsiu ir katinas, ištiesęs leteną, cap-tels iš naujo. Ir joks J. Žemaitis ar Duaitas Eizenhauerios neišties pagalbos rankos. Vienintelė alternatyva: arba prisitaikyti, arba nukirsti paskutinę viltį į mokslą.

Tik po kurio laiko paaiškėjo, kad tarp klases draugų esame net trys „katorgininkai“, o visoje vakarinėje – dar daugiau. Apie lagerinę praeitį kalbėdavomės tik namuose, uždaram kampely, pašnabždomis. Dieną triūsiau laboratorijoje su dvokiančiais chemikalais ir kolbutėmis, elektros prietaisais, paruošdamas stalus dieninių moksleivių praktikai. Vėl pradėjau rašyti eilėraščius, juos spausdinau rajono laikraštyje „Leninietis“. Prie gamtos ar meilės motyvų įterpdamas užuojautą vargšams ar rausvą metaforą, glostančią skaistaus komunisto redaktoriaus Pociaus savi-meilę. „Leninietyje“ buvo patalpinta ir gerai įvertinta ir pirmoji mano apybraiža „1500 kilometrų per Lietuvą“, spausdinta per keletą numerių. O Šilutės saviveiklinio teatro režisierė Chomičienė, K. Binkio „Atžalyne“ paskyrusi pagrindinį – Petro vaidmenį, nulėmė profesijos pasirinkimą.

Tačiau raudonieji „katinai“ nesnaudė. Tą rudenį suplanavo patogiai įsitačiusią „pelytę“ išgrūsti į užpoliאר – į sovietinės armijos katorgą, kuri tada buvo rūstesnė nei „komjaunimo statybų“ plakatais apkaityti būsimų šliuzų *katlavanai*. Surado, išsikvietė, patikrino sveikatą. *Goden*. Ir įsakė po savaitės išvykti. Atsisveikinau su giminėm ir namiškiais, iš dėdės pasiskolinęs frontinę milinę ir nudėvėtus kerzo batus, su terbele ant pečių iškeliavau į naują tremtį. Tačiau būna pasauly stebuklą. Koks rūgštus ir apniukęs buvo komisaro veidas, kai, išsikvietęs į kabinetą, pasakė: „Prastas iš tavęs būtų buvęs kareivis. Labai prastas. Esi moraliai sugadintas. Norėjome išsiųsti, gal būtum praregėjęs. Pasirodo, ten dabar užšalo upės ir į dalinį nekursuoja laivai. Tarnybą teks atidėti iki rudens.“

Tačiau kitą rudenį, sėkmingai praėjęs konkursą, spėjau įstoti į aukštąją mokyklą – Lietuvos konservatorijos teatrinį fakultetą. O tais laikais iš aukštosios į kariuomenę neėmė. Pildydamas anketą apie teistumą neparąšiau nė žodžio. Kai po poros savaitių kurso vadovė Irena Vaišytė, išsikvietusi į kabinetą, paklausė, kodėl melavau, atsakiau be išsisukinėjimų: „Todėl, kad labai norėjau įstoti ir tapti aktoriumi.“ „Hmmm... Žiūrėsime... Mokykitės ir daugiau niekada niekam nemeluokite“, – atsakė.

Tik pernai iš buvusios politinių mokslų dėstytojos Baltinienės išgirdau: „Tu nežinai, kad kurso vadovė jau pirmom mokslo dienom išpėjo visus Aktoriaus meistriškumo katedros dėstytojus, jog šitą jaunuolį būtina išsaugoti. Nes jis yra atsidūręs labai pavojingam kely, kybo ant briaunos. Net neįsivaizduojate, kiek ji kovojo už jus su artimiausiais Konservatorijos kaimynais.“ (Artimiausiais kaimynais sovietmečiu buvo saugumiečiai – *L. P.-K.*).

Tikiu, jog tai tiesa. I. Vaišytė mano gyvenime atliko didelį vaidmenį. Ji buvo talentinga pedagogė, gera psichologė, aukštos moralės, labai principinga, kūrybinga asmenybė, mėgo liaudies dainas. Buvo labai graži, visi kurso bernai buvome į ją platoniskai įsimylėję. Iš kitos pusės – krištolinė komunistė, šventai tikėjusi marksizmo dogmomis, iš Maskvos teatro autoritetų perimtą sovietinę ideologiją stengėsi įdiegti ir mums. Skiepijo neapykantą melui, senajam, skėstančiam bohemoje ir alkoholyje, teatrui, iš mūsų jaunų gležnų sieliūkščių tikėjosi nukaldinti užgrūdintus korčiaginus, į teatrą atnešančius naujus vėjus, kursiančius naują meną.

Patekau į prieštaravimų liūną. Daug galvoju

Eugenijus Ignatavičius su seserimis Vadžgiryje, Jurbarko raj., 1986 m.

R. Rakausko nuotr.

apie tėvų bei protėvių gyvenimus, Lietuvos praeitį. Iki panagių gilinausi į marksizmo ir leninizmo dogmas, dialektinį materializmą, SSKP istoriją, ieškodamas tiesos. Net studijuodamas Maskvoje (M. Gorkio pasaulinės literatūros Aukštuosiuose dramaturgijos kursuose – *L. P.-K.*) viską pervariau ant-rą kartą, deja, surasdamas vis daugiau prieštaravimų. Nejaugi visa Lietuva iki šiol gyveno neteisingai, ne taip, kaip reikia? Tik todėl, kad nežinojo naujų laikų marksistinės bolševizmo teorijos? Bet ji neatitinka tikrovės, yra utopija! Daugelis pažįstamų komunistų vienaip šneka, kitaip daro, o trečiaip galvoja. Dėstytoja, matydama nykstantį mano kūną ir kamuojamą dvasią, ne kartą kvietėsi į kabinetą ir nuoširdžiai prašė išlieti viską, kas guli ant dūšios. Išsakydavau, žinoma, tik dalį mane kamuojamų pasaulėžiūros klausimų, tačiau pažerdavau daug atviros, karčios tiesos apie sovietinę tikrovę. Būdama išvalgi diplomata ir psichologė, puikiai pasikausčiusi sovietine filosofija ir demagogija, ji sugebėdavo apsukti mano žalią galvą, išvinguriuodama lyg ir logiškus atsakymus. Pasaulis tarsi prašviesėdavo, bet neilgam. Remdamasis jos ir dėstytojo, taip pat komunisto

Jono Kavaliausko pavyzdingu autori-tetu, buvau bepatikęs, kad nereikia tikėtis geresnio gyvenimo šiandien, o pri-valu aukotis dėl būsimų kartų, kurti rojų žemėje, o ne danguje. Juk ne visi komunistai – pragmatikai ir dviveidžiai. Dėstytoja man patarė nesusitikinėti net su artimais lagerio draugais bei dvasininkais, ypač su giminėm. Kai tuo tarpu tik jų remiamas galėjau studijuoti.

Tai, žinoma, ilga kankinanti vidi-nio gyvenimo drama, kurią skaudžiau ar lengviau išgyveno visa mano ir vy-resnių už mane mąstančių žmonių karta. Giliai širdyje ruseno viltis, jog neteisybė grįstas pasaulis turi kada nors sugriūti, ir Lietuva, kokia ji be-išliktų, kelsis iš naujo. Tačiau ar mes sulauksime tos valandos, sunku buvo tikėtis.

Dėl „prestižinių“ mano darbo vietų. Aukščiausias taškas buvo pasiektas, kai kuklaus ir sugebėjusio lanksčiai manevruoti Kultūros ministerijos Meno reikalų valdybos viršininko Raimundo Jakučionio buvau pakviestas į repertuarinės redakcinės kolegijos nario postą. Tai įvyko netikėtai, prabėgus beveik ketveriems metams po skandalingo konflikto su Televizijos komiteto

pirmininku Jonu Janučiu, kai jis man įsakė rašyti atsistatydinimo pareiškimą iš Jaunimo laidų vedėjo pareigų. Mat vyriausiajai Jaunimo laidų redaktorei Statkevičienei atskleidžiau KGB agentų verbavimo paslaptis, atsisakydamas su jais bendradarbiauti. Vėl mane traukė iš duobės I. Vaišytė, taip pat CK Kultūros skyriaus vedėjas Albertas Laurinčiukas ir net pats Justas Paleckis. Man galutinai atsivėrė akys, kai Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo pirmininkas J. Paleckis po valandą užtrukusio pokalbio jo kabinete pasakė: „Paskambinsiu Janučiuui ir galėsi vėl dirbti. O tiems rūmams (KGB – *L. P.-K.*) neturiu jokios įtakos. Kaip literatui patarčiau susirasti ramesnį darbą.“ Tai štai kas valdė Lietuvą! Visi komunistinių doktrinų skiepai, diegti keletą metų, supleskėjo per akimirką. Suvokiau, kad dideli ir maži, partiniai ir nepartiniai esame vienuose geležiniuose Maskvos išugdytų čekistų gnaužuose. Visa tauta. Pasirinkau tylų neutralų kelią: jei negali daryti žmonėms nieko gero, nedaryti bloga – tavo valioje.

Tęsinys kitame numeryje.

Pagerbiant Ingridą Korsakaite...

Atkelta iš 3 psl.

Racėnaitė ne tik dalijosi savo betarpiškais prisiminimais, bet ir Mamos pasipasakojimais. Štai dar besimokant Repino institute gimė Jurga, institutą užbaigusi, bet daug rūpesčio kėlė silpna dukrelės sveikata; Mama sakiusi: disertaciją parašiau prie Jurgos lovos. O ankstyva Jurgos, ypatingo talento (ir gyvenimo būdo) rašytojos, mirtis (2007 m.) ją palaužusi... Skaidresnę nuotaiką paskleidė Racėnaitės perskaityti Korsakaitės laišakai. Štai dar 1955 m. rašytas laiškas mamai paliudijo Ingridą buvus didelę baidarių sporto entuziastę, o gamtos vaizdų, plaukiant Nerimi, aprašymas – jautrią ne tik dailės kūrinių estetikai. Jau Repino instituto studentės laiškas tėvui atskleidžia entuziastingą pasiryžimą gilintis į savąją specialybę, darbštumą, žingeidumą. Regis, tėvai – Halina Korsakienė (rašytoja, vertėja) ir Kostas Korsakas (literatūrologas, sovietinis veikėjas, pokariu dešimtmečius vadovavęs Lietuvių kalbos ir literatūros institutui) – buvę Ingridos jaunystės autoritetai. Ji pasišventusi daugelį metų slaugė sergančią mamą (Korsakienė mirė 2003 m.; Korsakas – 1986 m.).

Grįžusi galėjau iš savo knygų lentynos išsitraukti ypatingą meno leidinį, Ingridos Korsakaitės 1998-aisiais sudarytą: „Viktoras Petravičius. Dvi lietuvių liaudies pasakos./ Two Lithuanian Fairy Tales“. Leidinį pradeda sudarytojos tekstas „Iš pasakos gelmių“, kuriame pažymima: Petravičius, 1935 m. baigęs Kauno meno mokyklą, iki 1938 m. mokėsi Pa-ryžiuje, čia sukūrė „Gulbės karaliaus pačios“ ir

Viktoras Petravičius

Dvi lietuvių liaudies pasakos
Two Lithuanian Fairy Tales

baltos lankos

Viktoro Petravičiaus iliustracija

„Marčios iš jaujos“ iliustracijas, išleido nedidelio tiražo knygeles. „Abi Petravičiaus knygos dabar pateikiamos skaitytojui fotografuotiniame leidinyje.“

Turbūt galėtume patirti ne vieno atradimo džiaugsmą, pagal žymą „Ingrida Korsakaite“ paieškoję lobių kad ir bibliotekose ar virtualioje erd-vėje.